

ଭାରତର ସ୍ଵାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମରେ କନିକାର ଅବଦାନ

ଦାମୋଦର ଧଳ

ଯେଉଁ ମାଟି ମା' କୋଳରେ ଆମର ଜନ୍ମ, ଯାହାର ପାଣି ପବନରେ ଆମର ଶରୀର ପୁଷ୍ଟ, ଯାହାର ବନ୍ଧରେ ପୁରାଣ ଓ ଇତିହାସ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ପୁଣ୍ୟତୋୟା ଗଙ୍ଗା, ଯମୁନା, କାବେରୀ, ଗୋଦାବରୀ ପ୍ରବାହିତ, ନିଜ ବନ୍ଧରେ ହିନ୍ଦୁ, ମୁସଲମାନ, ଶିଖ, ଖ୍ରୀଷ୍ଟିଆନ, ବୌଦ୍ଧ, ଜୈନମାନଙ୍କୁ ବାସ୍ତବ୍ୟ ପ୍ରେମରେ ଭିଡ଼ି ଧରେ, ଯାହାର ଗିରି-କନ୍ଦର, ବନ-ନିର୍ଝର ସର୍ବଦା ଉଷା ମୁଖର, ଯେ ଲାଳିତ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଭିନ୍ନ ଭାଷାର ସଂଗୀତ ଚାରଣ କରେ, ଯେ ଜାତି, ବର୍ଣ୍ଣ, ଧର୍ମ, ସଂସ୍କୃତି, ଭାଷା, ପ୍ରାକୃତିକ ବୈଚିତ୍ର୍ୟର ବିଭିନ୍ନତା ଭିତରେ ଏକତ୍ୱ ପ୍ରକାଶ କରେ, ଯାହାର ବନ୍ଧରେ ତଥା ଗର୍ଭରେ ଅକଳନ ସମ୍ପତ୍ତି ହୋଇଛି ଠୁଳ, ସେହି ସ୍ଵର୍ଣ୍ଣମୟୀ ଭାରତ ମାଆ, ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦୀ ଇଂରେଜ ସରକାରଦ୍ୱାରା ଦୀର୍ଘ ଦୁଇଶତ ବର୍ଷ ପରାଧୀନତାର ଶୃଙ୍ଖଳରେ ଆବଦ୍ଧ ରହିଥିଲା ।

ବେପାରୀ ଇଂରେଜ ଜାତି କୃତ ଚକ୍ରାନ୍ତରେ ଭାରତମାଆର ଦେଶୀୟ ରାଜ୍ୟଗୁଡ଼ିକର ଦୁର୍ବଳତାର ସୁଯୋଗ ନେଇ ରାଜ୍ୟ ପରେ ରାଜ୍ୟ ଜୟ କରି ଚାଲିଲା । ଭାରତ ମାଆର ନିରୀହା କନ୍ୟା ଉତ୍କଳମାତାର ସ୍ଵାଧୀନତାର ସୂର୍ଯ୍ୟ ସର୍ବଶେଷରେ ୧୮୦୩ ମସିହାରେ ହେଲା ରାହୁଗ୍ରସ୍ତ ।

ଗଣତନ୍ତ୍ରର ସ୍ପଷ୍ଟ ବୋଲାଉଥିବା ଦୁର୍ଦ୍ଦଶ ଇଂରେଜ ଜାତି ଉତ୍କଳର ପୂର୍ବ ବୀରତ୍ୱର କାହାଣୀରେ ଚିତ୍ରିତ ହୋଇ ପଡ଼ିଲା- ଭାରତର ଶେଷ ସ୍ଵାଧୀନ ରାଜ୍ୟ ଓଡ଼ିଶା କ'ଣ ଅପରାଜୟ ହୋଇ ରହିଯିବ ! ଛଳନା ପୂର୍ଣ୍ଣ ମିତ୍ରତାରେ ପ୍ରଲୋଭନର ସୁଯୋଗ ନେଇ କିମ୍ବା ବୈରତାପୂର୍ଣ୍ଣ ଜୁରତାର ଆକ୍ରମଣରେ ହେଉ, ଉତ୍କଳ ମାଟି ପୂର୍ବରୁ ତଥା ପଶ୍ଚିମରୁ ଉତ୍କଳ ମାଆକୁ କବଳିତ କରିବାର ସୁଯୋଗ ଦେଇଛି ।

ସେତେବେଳେ ଗମନାଗମନର ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ଥିବା ଜଳପଥ ସୁଯୋଗରେ ବଙ୍ଗଳାରୁ ଆସି ଧାମରା ମୁହାଣ ଦେଇ ଇଂରେଜ ସୈନ୍ୟମାନେ ପ୍ରବେଶ କରିଛନ୍ତି ସର୍ବପ୍ରଥମେ କନିକା ମାଟିକୁ ୧୮୦୩ରେ । ସେତେବେଳେ କନିକାର ପ୍ରବେଶ ପଥରେ ପ୍ରବଳ ପରାକ୍ରମୀ ଇଂରେଜ ସୈନିକଙ୍କୁ ପ୍ରତିରୋଧ କରିଥିଲେ କନିକା ଲଢୁଆ ମାଟିରେ ବୀରଗଣ । ଖଣ୍ଡା ତଳଝାରର ପ୍ରତିରୋଧ ଇଂରେଜ ସୈନ୍ୟଙ୍କ ଗୁଳାବାରୁଦ ନିକଟରେ ଶ୍ରିମିତ ହୋଇଯାଇଥିଲା । ଫଳରେ କନିକା

ରାଜା ବଳଭଦ୍ର ଉଠ ଇଂରେଜ ସରକାରଙ୍କ ଦାସତ୍ୱ ସ୍ୱୀକାର ପୂର୍ବକ ବୁଦ୍ଧି ସନନ୍ଦରେ ସ୍ୱାକ୍ଷର କରି ଜମିଦାରୀ ଗ୍ରହଣ କରିଛନ୍ତି । ସେହିଦିନଠାରୁ ନଦୀନାଳ ଘେରା ବଣ ଜଙ୍ଗଲର ପ୍ରାକୃତିକ ସମ୍ପଦ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ କନିକା ହେଲା ଦୁଃଖିନୀ କନିକା । କନିକାର ରାଜବଂଶଧରଗଣ ଜମିଦାର ସାଜି, କର ଟିକସ ଆଦାୟ କରି ସରକାରର କୋଷାଗାରକୁ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ କରି ଚାଲିଲେ । (ତଥ୍ୟ- କନିକା ପ୍ରଜା ଆନ୍ଦୋଳନ : ଶହୀଦ ବାସୁ- ବିସୁନି-ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ଦାସ)

ସେହି ୧୮୦୩ ଖ୍ରୀ:ରେ ଉତ୍କଳ ମାଟିର ପଶ୍ଚିମରୁ ସହଜରେ ପ୍ରବେଶ କରବାକୁ ଛଳନା ପୂର୍ଣ୍ଣ ମିତ୍ରତାର ଆଶ୍ରୟ ନେଇଛନ୍ତି ଇଂରେଜ ସେନାଧ୍ୟକ୍ଷ ହାରକୋଟ୍ । ଦୂରଦୃଷ୍ଟିସମ୍ପନ୍ନ ସୁଦକ୍ଷ ମନ୍ତ୍ରୀ ଜୟୀ ରାଜଗୁରୁଙ୍କ ସୁପରାମର୍ଶ ସତ୍ତ୍ୱେ ଖୋର୍ଦ୍ଧାର ରାଜା ମୁକୁନ୍ଦ ଦେବ ଲକ୍ଷେ ଟଙ୍କାର ପ୍ରଲୋଭନକୁ ଏଡ଼ି ନପାରି ସେନାପତି ହାରକୋଟ୍ ସାହେବଙ୍କୁ ଓଡ଼ିଶାରେ ପ୍ରବେଶ କରିବାକୁ ସୁଯୋଗ ଦେଇଛନ୍ତି । ବଗ-କଙ୍କଡ଼ା ଉପାଖ୍ୟାନର ଚରିତ୍ରକୁ ନେଇ ଛଳନାପୂର୍ଣ୍ଣ ମିତ୍ରତା ପରିଣତ ହୋଇଛି ବୈରତାପୂର୍ଣ୍ଣ ଶତ୍ରୁତାରେ । ଖୋର୍ଦ୍ଧାର ପ୍ରବଳ ପରାକ୍ରମୀ ପାଇକମାନଙ୍କର ନେତୃତ୍ୱ ନେଇ ଝାମ୍ପି ପଡ଼ିଛନ୍ତି ଇଂରେଜ ସୈନ୍ୟଙ୍କ ଉପରକୁ, ଅମିତାଭ ବିକ୍ରମୀ ମନ୍ତ୍ରୀ ଜୟୀ ରାଜଗୁରୁ । ଧୂସ୍ରବିଧୂସ୍ର ହୋଇଛି ବରୁଣେଇ ପାହାଡ଼ର ଦୁର୍ଗ । କିନ୍ତୁ ବନ୍ଦୀ ହୋଇଛନ୍ତି ଅବଶ୍ୟ ଜୟୀ ରାଜଗୁରୁ । ଜନତାଙ୍କ ଭୟରେ ସେନାପତି ହାରକୋଟ୍ ସୁଦୂର ମେଦିନାପୁର ବାଘତୋଟାର ଏକ ବରଗଛର ଦୁଇ ବଳିଷ୍ଠ ଡାଳକୁ ଭିଡ଼ିଆଣି ରାଜଗୁରୁଙ୍କ ଦୁଇ ଗୋଡ଼କୁ ବାନ୍ଧି ଛାଡ଼ି ଦେବା ଫଳରେ ଦୁଇ ଫାଳ ହୋଇ ଚିରି ହୋଇଯାଇଛନ୍ତି ବିକ୍ରମ ପୁରୁଷ । ଆଗାମୀ ଦିନର ସ୍ଵାଧୀନତା ପାଇଁ ରକ୍ତ କ୍ଷୟୀ ସଂଗ୍ରାମ ଲାଗି ତାଙ୍କରା ଦେଇ ତାଙ୍କର ପ୍ରଥମ ରକ୍ତ ଧାର ହୋଇ ଭୂମିସିନ୍ଧୁ କରିଛି । ଆଜି ବି ସେ ଲୋମହର୍ଷଣକାରୀ କାହାଣୀ ଓଡ଼ିଆ ପ୍ରାଣକୁ ବେଦନାସିନ୍ଧୁ କରେ ।

ଜୟୀ ରାଜଗୁରୁଙ୍କଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ସ୍ଵାଧୀନତା ହାସଲ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଇଂରେଜର ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଦୌରାନ୍ତ୍ୟ ହେଉ ବା ଇଂରେଜ ଆଶ୍ରିତ ରାଜା ଜମିଦାରଙ୍କ ନିଷ୍ଠୁର ଶୋଷଣ ହେଉ ଆଜି ଭଳି ଗଣମାଧ୍ୟମର ପ୍ରସାର ଘଟି ନଥିବାବେଳେ କାନକୁ କାନ ବାଉଁ ପଠାଇବା ଭଳି ନିଜ ନିଜ

ଅଞ୍ଚଳରେ ସ୍ଵାଧୀନତାର ସ୍ଵାଦୁ ଚାଖୁବା ପାଇଁ ଅମିତ ତେଜରେ ପାଗଳ ହୋଇ ଉଠିଥିବା ଓଡ଼ିଆ ପୁଅମାନେ ସ୍ଵାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମରେ ପଛରେ ପଡ଼ିଯାଇନାହାନ୍ତି । ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀଙ୍କ ଅହିଂସା ଅସହଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନ ପୂର୍ବରୁ ୧୮୧୭ରେ ପାଇକ ନେତା ବୀର ବିପ୍ଳବୀ ବକ୍ସି ଜଗବନ୍ଧୁ ବିଦ୍ୟାଧର ତଥା ୧୮୩୬ରେ ବାଣପୁର ବିଦ୍ରୋହୀ ନେତା କୃଷିବାସ ପାଟଶାଣୀ ହୁଅନ୍ତୁ ବା ୧୮୫୭ ମହାବିଦ୍ରୋହରେ ବିକ୍ରମୀ ମହାରଥୀ ଚନ୍ଦନ ହଜୁରୀ ହୁଅନ୍ତୁ, ଆଜୀବନ କାରାବାସୀ ସ୍ଵାଧୀନତେତା ସୁରେନ୍ଦ୍ର ସାଏ ହୁଅନ୍ତୁ ବା ଘେଁସର ସପରିବାର ଶହୀଦ ହୋଇଥିବା ରାଜା ମାଧୋ ସିଂ ହୁଅନ୍ତୁ, ଏମାନଙ୍କର ମର୍ମଭେଦୀ ସଂଗ୍ରାମ ତଥା ପ୍ରାଣବଳୀର କାହାଣୀ ମାନବବାଦୀ ମଣିଷର ଚକ୍ଷୁକୁ ଅଶ୍ରୁସିକ୍ତ କରିଦିଏ ।

ସେହିଭଳି ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱ ସମୟରେ ଅହିଂସ ବା ହିଂସ୍ର ସଂଗ୍ରାମରେ ହେଉ ଡେଙ୍କାନାଳର କନିଷ୍ଠ ଶହୀଦ ବାଜି ରାଉତଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ପୁରୀ ରଣପୁରର ରଘୁ-ଦିବାକର ଯାଏଁ, ଭାରତଛାଡ଼ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଭଦ୍ରକର ଭଣ୍ଡାରୀପୋଖରୀ, ଧାମନଗରଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ଭରମର ଲୋମହର୍ଷଣକାରୀ ଗୁଳିକାଣ୍ଡ ଯାଏଁ, ବାଲେଶ୍ଵରର ତୁଡ଼ିଗଡ଼ିଆଠାରୁ ଯାଜପୁରର କଳାମାଟିଆ ଯାଏଁ, ନୟାଗଡ଼ର କଷ୍ଟି ଡାକୁଆଠାରୁ କୋରାପୁଟର ଗାନ୍ଧୀ - ବିପ୍ଳବୀ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ନାଏକ ଯାଏଁ ଅମିତ ତେଜୋଦୀପ୍ତ ପ୍ରଚଣ୍ଡ ନିର୍ଭୀକତାରେ ଅଗ୍ନିବାଣ କିମ୍ବା ଫାଶୀ ମଞ୍ଚରେ ଆତ୍ମବଳି ଦାନ କରି ଭାରତମାଆର ପୂଜାବେଦୀରେ ସଜପୁଟା ଅମଉଳା ପୂଜା ଫୁଲ ହୋଇ ରହିଯାଇଛନ୍ତି ।

ଅଗ୍ନି ସଂଯୁକ୍ତ ଭସ୍ମ ପରିବେଷିତ କାଷ୍ଠଖଣ୍ଡକୁ ଘଞ୍ଚାଳି ଦେଲେ ଯେପରି ପୁନଃ ପ୍ରଜ୍ୱଳିତ ହୋଇଉଠେ । ସେହିଭଳି ସମୟର ସ୍ରୋତରେ ଯୋଡି ହୋଇ ପଡୁଥିବା ସ୍ଵାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମୀଙ୍କ ବୀରତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ କାହାଣୀକୁ ଭାରତୀୟ ମହାବିଦ୍ରୋହର ଦେହ ଶତାବ୍ଦୀ ପୂର୍ତ୍ତି ଏବଂ ସ୍ଵାଧୀନତାର ଷାଠିଏ ବର୍ଷ ପୂର୍ତ୍ତି ଉତ୍ସବରେ ସ୍ମରଣ କରି ଆଉ ଏକ ସ୍ଵାବଳମ୍ବନଶୀଳ ସ୍ଵାଧୀନତା ପାଇଁ ଅଣ୍ଟା ଭିଡ଼ିବାକୁ ହେବ । ଏହି ଅବସରରେ ଭାରତର ସ୍ଵାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମରେ କନିକାର ଅବଦାନକୁ ସଂକ୍ଷେପରେ ସ୍ମରଣ କରିବା ପ୍ରାସଙ୍ଗିକ ମନେହୁଏ ।

ବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀର ମଧ୍ୟଭାଗ । ପ୍ରକୃତିର କରାଳ କବଳରେ କବଳିତା ହୋଇଛି କନିକା ମାଆ । ପ୍ରତିବର୍ଷ ବନ୍ୟାରେ ବୁଡ଼ିଛି, ଲୁଣାରେ ସଢ଼ିଛି, ବାତ୍ୟା ମରୁଡ଼ିରେ ଝଡ଼ିଛି । କିନ୍ତୁ ତା'ର ସନ୍ତାନଗଣ ଶପଥ ନେଇଛନ୍ତି - ପ୍ରକୃତି ବିରୋଧରେ ଲଢ଼େଇ କରି ମାଆକୁ ପିନ୍ଧେଇବେ ଶସ୍ୟ ଶ୍ୟାମଳାର ଶ୍ୟାମଳିମା ବସ୍ତ୍ର, ମସ୍ତକ ଉପରେ ଉଡ଼େଇବ ପାଟିଲା କ୍ଷେତର କନିକା ନେତ । ଜାତି, ବର୍ଣ୍ଣ, ଧର୍ମ, ନିର୍ବିଶେଷରେ ସମସ୍ତେ କୌଳିକ ବୃତ୍ତି ଉପରେ ସ୍ଵାଧୀନ ଭାବେ ଉପାର୍ଜନ କରି ଆତ୍ମନିର୍ଭରଶୀଳ ହେବେ ।

ଏହି ସମୟରେ ଭାରତବର୍ଷରେ ଆବିର୍ଭାବ ହୋଇ ଅହିଂସା ଓ ଅସହଯୋଗର ମୋହନ ବଂଶୀ ଫୁଲିଛନ୍ତି ମୋହନ ଗାନ୍ଧୀ । ତାଙ୍କ

ଆଦର୍ଶରେ ଅନୁପ୍ରାଣିତ ହୋଇଛନ୍ତି ଉତ୍କଳମାତାର କୁଳନନ୍ଦନ ଗୋପବନ୍ଧୁ ଦାସ । ୧୯୨୧ ମସିହାରେ ସେ ଉତ୍କଳ କଂଗ୍ରେସର ସଭାପତି ହେବା ପରେ କନିକା ମାଆର ନିର୍ଯ୍ୟାତନାର ରଡ଼ି ତାଙ୍କୁ ଅଥୟ କରି ଦେଇଛି । ତାଙ୍କ ପ୍ରେରଣାରେ କନିକା ଆସିଛନ୍ତି ବଳିଷ୍ଠ କଂଗ୍ରେସ କର୍ମୀ ଡିଗ୍ରିଆର ବାବାଜୀ ରାମଦାସ, ମଧୁସୂଦନ ପଟ୍ଟନାୟକ । କଷ୍ଟପଡ଼ାରେ ବସାଇଛନ୍ତି ସ୍ଵରାଜ ଆଶ୍ରମ । ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀଙ୍କ ଅସହଯୋଗର ମନ୍ତ୍ର ଫୁଲିଲେ କନିକାର କାନେ କାନେ, କୁଟି ଖାଅ, କାଟିପିନ୍ଧ, ବିଦେଶୀ ଜିନିଷ ବର୍ଜନ କର, କର ଟିକସ ବନ୍ଦ କର, ସରକାରୀ ଚାକିରି ତ୍ୟାଗ କର ଆଦି ସ୍ଳୋଗାନ କନିକାବାସୀଙ୍କୁ ପାଗଳ କରିଛି । ଓଡ଼ିଶାର କୋଡ଼ିଏ ହଜାର ସତ୍ୟଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଏକାକୀ କନିକାରେ ହୋଇଗଲେ ଚାରି ହଜାର କଂଗ୍ରେସ ସଭ୍ୟ । ଇନ୍ଦ୍ରମଣି ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ୬୪ ପ୍ରକାର କରର । ନିର୍ଯ୍ୟାତନା ସାଙ୍ଗକୁ ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀଙ୍କ ଅସହଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନର ଡାକରା, ପୁଣି ସଂସାର ହରାଇ ମହାସଂସାରରେ ପଶିଥିବା ଗୋପବନ୍ଧୁଙ୍କୁ ଏକାଧାରରେ କୃଷକ, ଶିକ୍ଷକ, ଛାତ୍ର, ଯୁବକ, ମୂଲିଆ, ରାଜକର୍ମଚାରୀଙ୍କୁ ଏକଜୁଟ କରି ଦେଲା ।

ଓଡ଼ିଶାର ବିପ୍ଳବୀ ତାଳି କାନ୍ଦେ ଆନନ୍ଦ ଚନ୍ଦ୍ର ଜେନା ‘ଦୁଃଖିନୀ କନିକା’ ଖଣ୍ଡକାବ୍ୟ ଲେଖି ବିପ୍ଳବର ଲୁଆର ତୋଳିଲେ । ଲେଖିଲେ- ‘ହାକିମ ଚିଡ଼ିଲେ ଚିଡ଼ନ୍ତୁ, କିଲାର ଭିତରୁ ତଡ଼ନ୍ତୁ । ଚନ୍ଦ୍ରୁ ମାଉଁସ ଝାଡ଼ନ୍ତୁ, ମସ୍ତକ ମୋଡ଼ିଲେ ମୋଡ଼ନ୍ତୁ । ଉଚିତ କଥା କହିବାକୁ, ନଡ଼ର, ନଡ଼ର କାହାକୁ । ଡରିବ ଯଦି ଭାଇମାନେ, କନିକା ବୁଡ଼ିବ ଅଞ୍ଜାନେ । ପ୍ରକୃତ କହୁଁ କହୁଁ ଯେବେ, ମୋ’ ପ୍ରାଣ ଯାଇପାରେ ତେବେ । ମଙ୍ଗଳ ହେଉ ଭାଇଙ୍କର, ଏଥକୁ କାହିଁପାଇଁ ଡର । ମରଣ ପଛେ ମୋଡେ ହେଉ, କାହାରି ବିପଦ ନହେଉ ।’

ଏହିପରି ‘ଦୁଃଖିନୀ କନିକା’ର ପ୍ରଭାବରେ ଆର୍.ଏନ୍. ହାଇସ୍କୁଲର ଛାତ୍ରମାନେ ସ୍କୁଲ ବର୍ଜନ କରି ଅସହଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଯୋଗ ଦେଲେ । କନିକାର ଡିନି ଇଲାକା-ପାଞ୍ଚମୁକା, କେରଡ଼ା, ଛମୁକାର କେନ୍ଦ୍ରସ୍ଥଳୀ ଛମୁକାରେ ମେଳି ସଂଗଠିତ ହେଲା । ଅନେକ ରାଜକର୍ମଚାରୀ ଚାକିରି ଛାଡ଼ିଲେ । ଆର୍.ଏନ୍. ହାଇସ୍କୁଲର ଶିକ୍ଷକ ଆୟତନ ନିବାସୀ ଜୟରାମ ରାୟ, ଜୟନଗରର ପୌଦାର ଉପେନ୍ଦ୍ର ସୁବୁଦ୍ଧି ରାୟ, ବର୍ତ୍ତମାନ ପୂର୍ବ ମୁଣ୍ଡାଗିରି ଦାନବନ୍ଧୁ ଖଣ୍ଡାୟତ ରାୟ ଓ ବିସୁନି ମଜୁଆଳ, ତେନ୍ତୁଳିକୋଳିର ବାସୁ ସେଠୀ, ପାଞ୍ଚମୁକାର ଚକ୍ରଧର ବେହେରା, ନିଧୁ ତ୍ରିପାଠୀ, କେରଡ଼ାର ବିଶ୍ଵନାଥ ରାଉତ ପ୍ରଭୃତି ସଭାପରେ ସଭା କଲେ । ସର୍ବୋପରି କନିକା ରାଜାଙ୍କୁ ଛାଡ଼ି ମେଲଣ ପଡ଼ିଆରେ ଯେତେବେଳେ ସଭା କଲେ ହଜାର ହଜାର ସଂଖ୍ୟାରେ ସେତେବେଳେ କନିକା ରାଜାଙ୍କ କଲିଜା ଥରିଲା । ଶରଣ ପଶିଲେ ଇଂରେଜ ସରକାର ପାଖରେ । ଇଂରେଜ ଫଉଜ ଗଦା ହେଲେ କନିକା ଭୂଇଁରେ । ଅବସ୍ଥା ଚରମ ପର୍ଯ୍ୟାୟକୁ ଗଲା ।

୧୯୨୨ ମସିହା ଏପ୍ରିଲ ୨୩ ତାରିଖ । ଏକ ପକ୍ଷରେ ସ୍ଵାଧୀନତାକାମୀ କଂଗ୍ରେସ ପରିଚାଳିତ ହଜାର ହଜାର କନିକାବାସୀ, ଅପରପକ୍ଷରେ ଇଂରେଜ ଫୌଜ । ପରସ୍ପରକୁ ସମ୍ମୁଖୀନ ହେଲେ ମେଘପୁର ପାର୍ଶ୍ଵ ବେବର୍ତ୍ତା ପୋଖରୀ ନିକଟରେ । ଯଥାର୍ଥ ଅସନ୍ତୋଷକୁ ସମ୍ମାନ ଦେବା ପରିବର୍ତ୍ତେ ଇଂରେଜ ଫୌଜ ଗୁଳି ଚଳେଇଲେ । ଶହୀଦ ହେଲେ ‘ଦୁଃଖୀନୀ କନିକା’ କାବ୍ୟରେ ଉଦ୍‌ବୁଦ୍ଧ, ବିଶାଳ ବପୁଧାରୀ, ଅମିତ ଶକ୍ତିଧର ସାଧାରଣ ମଣିଷଦ୍ଵୟ ବର୍ତ୍ତମାନ ବିସୁଦ୍ଧି ମଦୁଆଳ ତେନ୍ତୁଳିକୋଳିର ବାସୁ ସେଠୀ ।

କାବ୍ୟସ୍ନାତା, ରକ୍ତସ୍ନାତା ଏହି ମେଳି ଅପରାଧରେ ଗୋପବନ୍ଧୁ ଦାସ ୧୯୨୨ ମସିହାରେ ବନ୍ଦୀ ହୋଇ ହଜାରିବାଗ ଜେଲ୍‌ରେ ଦୁଇ ବର୍ଷ କଟାଇଲେ । ‘ବନ୍ଦୀର ଆତ୍ମକଥା’ରେ ଲେଖିଲେ ‘ଦୁଃଖୀନୀ କନିକା’ ନ ହୁଅ ଅତୁର, ହେଉ ନିର୍ଯ୍ୟାତନା ଧନ ଦ୍ରବ୍ୟ ଦୂର । ତୋ ଆଦର୍ଶ ହେଉ ଉତ୍କଳେ ଅକ୍ଷୟ, ଜାଗୁ ପ୍ରଜାକୁଳ ତୁଟୁ ରାଜ ଭୟ । ମୋ’ ଶୁଭ କାମନା ସ୍ନେହ ନେତ୍ର ଜଳ, ଘେନ ଏଥୁ ମୋର ଏତିକି ସମ୍ବଳ । ତୋ’ ଆଦର୍ଶ ହେଉ ଉତ୍କଳେ ଅକ୍ଷୟ’- ପ୍ରମାଣ କରେ ଭାରତର ମୁକ୍ତି ସଂଗ୍ରାମରେ କନିକାର ଗୁରୁତ୍ଵ କେତେ ବଳିଷ୍ଠ ଥିଲା ।

‘ଦୁଃଖୀନୀ କନିକା’ ଖଣ୍ଡ କାବ୍ୟରେ ଏତେ ବଳିଷ୍ଠ କ୍ରାନ୍ତିର ବିଚାର ଥିଲା, କନିକା ରାଜା ଇଂରେଜ ସରକାର ହିମତରେ ତାକୁ ବାଜ୍ୟାସ୍ତି କଲେ । ମାତ୍ର ଦୁଇ ପଇସାର ପୁଷ୍ପିକାକୁ ଦଶ ଟଙ୍କା ବଦଳରେ ଫେରସ୍ତ ଦେବାକୁ ଘୋଷଣା କଲେ । ଏହାର ବ୍ୟତିକ୍ରମରେ ଦେଶାନ୍ତର ହେବେ ବୋଲି ଆଇନ ଜାରି କଲେ । ଫଳରେ ଏହି ପୁଷ୍ପକ ଦୁଷ୍ଟାପ୍ୟ ହୋଇଗଲା । ପରେ କାନ୍ଦକବି ଲକ୍ଷ୍ମୀକାନ୍ତ ମହାପାତ୍ର, ବୀର କିଶୋର ଦାସ, ସଚ୍ଚି ରାଉତରାୟଙ୍କ ସଂଗୀତ ଓ କବିତା ବାଜ୍ୟାସ୍ତି ହୋଇଥିବାବେଳେ ଏହି ‘ଦୁଃଖୀନୀ କନିକା’ ବିପ୍ଳବୀ ପୁଷ୍ପିକା ଓଡ଼ିଶାର ପ୍ରଥମ ବାଜ୍ୟାସ୍ତି ପୁଷ୍ପିକାର ଗୌରବ ଅର୍ଜନ କଲା ।

ଗୋପବନ୍ଧୁ ଯେତେବେଳେ ୧୯୨୪ ମସିହାରେ ଜେଲରୁ ଫେରିଲେ କଟକରେ ତାଙ୍କ ସମ୍ବର୍ଦ୍ଧନା ସଭାରେ ଜାତୀୟ କବି ବାଞ୍ଛାନିଧି ମର୍ମଭେଦୀ ସଂଗୀତ ଗାଇଲେ -

‘କେତେ ଦିନ ଆଉ ଦୁଃଖୀନୀ କନିକା ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଯାତନା ସହିବ,
ଦୁଃଖ ସହିବାକୁ ଦୁଃଖୀନୀ ଲଲାଟେ ଲିଭିଥିଲା କିବା ଦଇବ ।
କର ଦେଇ ଦେଇ ସାରିଛି ସମ୍ବଳ, ମାଡ଼ ଖାଇ ଖାଇ ହରାଇଛି ବଳ
ଆହା ବୋଲିବାକୁ ସାହା କେହି ନାହିଁ, କାହା ଆଗେ ଦୁଃଖ କହିବ ।
ସନ୍ତାନ କାହାଣୀ ଶୁଣୁ ଥିଲ କାନେ, କନିକାର ଲାଲା ଦେଖୁଛ ନୟନେ
ଶତ ଅତ୍ୟାଚାର କନିକାର ତୁଲେ ପଞ୍ଚାବଳି ସରିସ ହୋଇବ ।
ତା’ ଦୁଃଖ ଫେଡ଼ିବା ପାଇଁ ଗୋପବନ୍ଧୁ ଉତ୍କଳର ପ୍ରାଣ ଦୀନ ଜଗବନ୍ଧୁ
ବରିନେଲେ ଦୀର୍ଘ କାରାବାସ ଦଣ୍ଡ, ନାହିଁ କେହି ଏହା ହେଜିବ ।’

ଭାରତର ମୁକ୍ତି ସଂଗ୍ରାମରେ କନିକାର ରକ୍ତକ୍ଷୟ ଆନ୍ଦୋଳନ ସ୍ଵାଧୀନତା ଇତିହାସରେ ରକ୍ତମସାର ଆଲୋଖ୍ୟ ସୃଷ୍ଟି କରିଛି । ଇଂରେଜ

ସରକାର ଚାହିଁଥିଲା - ବେବର୍ତ୍ତା ମାଟିକୁ ରକ୍ତସିନ୍ଧ କରି ପ୍ରେତ ଭୂମିରେ ପରିଣତ କରିବ । ଆଜି କିନ୍ତୁ ବେବର୍ତ୍ତା ସରୋବରର ଜଳ ଗଙ୍ଗାଜଳରେ ପରିଣତ ହୋଇଛି । ‘କନିକା ଶହୀଦ ସ୍ମୃତି ସଂସଦ’ର ଆନୁକୂଲ୍ୟରେ ଉତ୍କଳ କେଶରୀ ମହତାବଙ୍କ ଶ୍ରଦ୍ଧା ଓ ସାହାଯ୍ୟ ବେବର୍ତ୍ତା ସରୋବର କୁଳରେ ସ୍ଥାପିତ ହୋଇଛି ବାସୁ-ବିସୁଦ୍ଧିଙ୍କ ଏକ ସ୍ମୃତି ସ୍ତମ୍ଭ । ପ୍ରତିବର୍ଷ ଛୁଟି ଆସୁଛନ୍ତି ଦେଶପ୍ରେମୀ ତୀର୍ଥଯାତ୍ରୀଗଣ, ଏହି ବେବର୍ତ୍ତା ସରୋବରର ଗଙ୍ଗାଜଳରେ ବୁଡ଼ ପକାଇ ପବିତ୍ର ହେବା ପାଇଁ । ବେବର୍ତ୍ତାର ରକ୍ତସ୍ନାତା ମାଟି, ପାଣି, ପୁଣି ସ୍ମୃତି ସ୍ତମ୍ଭ ଯେ ବିପ୍ଳବୀ ଚେତନାକୁ ଉଜ୍ଜୀବିତ କରିବା ଲାଗି ବିପ୍ଳବର ସ୍ମାରକୀ ହେବ, ଏଥିରେ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ ।

ଆନନ୍ଦର କଥା, ଆଜି ‘ଭିତର କନିକା’ ଜାତୀୟ ଉଦ୍ୟାନର ମାନ୍ୟତା ପାଇଛି । ତାହା ଏକ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ସ୍ଥଳୀର ସ୍ଵୀକୃତିରେ କନିକାର ଚନ୍ଦନ ପୋଖରୀଠାରୁ ଜୟ ନଗର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏକ ପ୍ରଶସ୍ତ ରାସ୍ତା ନିର୍ମାଣ ଚାଲିଛି । ଏହି ରାସ୍ତାର ଅନତି ଦୂରରେ ଅବସ୍ଥିତ ଶହୀଦ ସ୍ମୃତି ସ୍ତମ୍ଭ । ଅସହଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନର ପ୍ରଥମ ଶହୀଦ ବାସୁ-ବିସୁଦ୍ଧିଙ୍କ ସ୍ମୃତି ପୀଠକୁ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ସ୍ଥଳୀର ମାନ୍ୟତା ଦେଇ ଏହାର ଉତ୍ତରୋତ୍ତର ଉନ୍ନତି କରିବାକୁ କନିକା ଶହୀଦ ସ୍ମୃତି ସଂସଦ ନିବେଦନ କରେ । ନିବେଦନ କରେ ବାଜ୍ୟାସ୍ତି ପୁଷ୍ପକର ପ୍ରଣେତା, ବାସୁହରା ହୋଇଥିବା ବିପ୍ଳବୀ ଆନନ୍ଦ ଚନ୍ଦ୍ର ଜେନାଙ୍କ ରାଜ କନିକାରେ ପ୍ରତିମୂର୍ତ୍ତି ସ୍ଥାପନ କରିବାକୁ, ଭୁବନେଶ୍ୱରରେ ପ୍ରସ୍ତାବିତ ସ୍ଥାନରେ ତାଙ୍କ ମୂର୍ତ୍ତି ସ୍ଥାପନ କରିବାକୁ ।

ଭାରତୀୟ ମହାବିଦ୍ରୋହର ଦେହ ଶହ ବର୍ଷ, ସ୍ଵାଧୀନତାର ଷାଠିଏ ବର୍ଷର ପୂର୍ତ୍ତି ଉତ୍ସବ ପାଳନ ହେବାକୁ ଯାଉଛି । ସ୍ଵାଧୀନତା ଭୋଗୀ ସୁବିଧାବାଦୀ ମଣିଷ ଫେରି ଚାହିଁନି ସେହିମାନଙ୍କୁ ଯେଉଁମାନେ ସ୍ଵାଧୀନତା ପାଇଁ ଡିକ ଡିକ କରି ଜୀବନକୁ ଜାଳିଛନ୍ତି । ପରିବାରକୁ ଉଚ୍ଛନ୍ନ କରି ସ୍ଵାଧୀନତା ଆଣିଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ତ୍ୟାଗପୂର୍ବ ସଂସ୍କୃତିରେ ଆମର ଜାଗୃତି, ସେମାନଙ୍କ ସ୍ଥାପିତ ପ୍ରତିମୂର୍ତ୍ତିକୁ ନେଇ ଆମର ପରିଚିତି, ସେମାନଙ୍କ ଗୁଣ ସ୍ମୃତିକୁ ନେଇ ଆମର ଅଗ୍ରଗତି - ଏକଥା ଉତ୍ତର ଦାୟାଦ ଭୁଲିଗଲେ ଚଳିଦିନି । ସେମାନଙ୍କ ସଂଗ୍ରାମ ଥିଲା ସୁଦେଶୀ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ବିଦେଶୀ ବିତାଡ଼ିନ, ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦ ପତନରେ ସମାଜବାଦର ସ୍ଥାପନ, ସାମନ୍ତବାଦର ଉତ୍ପାତନରେ ପ୍ରଜାତନ୍ତ୍ରର ରୋପଣ । ଆଜିର ଉତ୍ତରଦାୟାଦ ଭୁଲି ଯାଇପାରେ ଯେ ପ୍ରତିଦାନ ଚାହିଁ ନଥିବା ସେହି ସର୍ବତ୍ୟାଗୀ ଆନନ୍ଦ ଚନ୍ଦ୍ର, ଗୋପବନ୍ଧୁ, ମାଧୋ ସିଂ, ସୁରେନ୍ଦ୍ର ସାଏମାନଙ୍କୁ, ଆତ୍ମବଳି ଦେଇଥିବା କୈ ଡାକୁଆ, ବାଜି ରାଉତ, ବାସ-ବିସୁଦ୍ଧିମାନଙ୍କୁ କିନ୍ତୁ ଭୁଲି ନଯାଉ ସେମାନଙ୍କର ବିପ୍ଳବର ଧାରାକୁ ।

ସତ୍ୟ, କନିକା ଶହୀଦ ସ୍ମୃତି ସଂସଦ
ତେନ୍ତୁଳିକୋଳି, ପୋ: ଆୟତନ
ଭାୟା- ରାଜକନିକା, କେନ୍ଦ୍ରପଡ଼ା